

TRENDMONITOR

Audiovisuele Collecties in Nederland

2024

Woord vooraf

Met veel trots presenteren wij hierbij de *TrendMonitor Audiovisuele Collecties in Nederland 2024*. Het is alweer de vijfde editie van de TrendMonitor, waarin we een actueel overzicht geven van de stand van zaken rondom audiovisuele collecties bij erfgoedinstellingen in Nederland. Sinds de eerste editie in 2016 is de TrendMonitor uitgegroeid tot een van de belangrijkste instrumenten om ontwikkelingen in kaart te brengen op het gebied van schaal, beheer, kennisbehoeften, voorzieningen, financiering en digitaliseringsstrategieën. De periodieke aard van het onderzoek helpt ons niet alleen trends te herkennen, maar vooral ook om hierop in te spelen en gerichte ondersteuning te bieden aan de sector.

Het audiovisuele erfgoedveld staat nooit stil, en gelukkig maar. De groeiende betekenis van beeld en geluid in onze maatschappij en informatievoorziening—van lineaire media tot nieuwe formats zoals games, podcasts, websites, webvideo en mediakunst—maakt audiovisueel materiaal steeds essentiëler als bron van ons collectief geheugen én als drager van culturele expressie. Beeld & Geluid speelt hierin een centrale rol door niet alleen te bewaren en maximaal toegankelijk te maken, maar ook actief te experimenteren met innovatieve vertelvormen, nieuwe distributiekanaalen en technologieën. De snelle opkomst van onder meer kunstmatige intelligentie vraagt daarbij om vernieuwende manieren van kijken, luisteren en beheren. De TrendMonitor biedt een scherp oog op deze voortdurende dynamiek, en maakt onderliggende verschillen zichtbaar tussen instellingen in beleid, middelen en benadering—van musea tot omroepen, van *born digital* beleid tot AI-toepassingen.

De resultaten van deze editie laten zien dat instellingen duidelijke stappen vooruit zetten. Steeds meer organisaties investeren in de digitalisering van collecties, creëren gespecialiseerde functies voor AV-archivarissen en werken aan helder beleid voor audiovisueel materiaal. Tegelijkertijd worden echter ook hardnekkige uitdagingen zichtbaar. Personele capaciteit blijft schaars en het beleid

rondom AV-collecties is vaak versnipperd. Zeker binnen instellingen met gemixte collecties van boeken, archiefstukken en AV-materiaal, waar audiovisueel erfgoed nog te vaak als een bijvangst wordt beheerd in plaats van als volwaardig en geïntegreerd collectiedomein. Daarnaast is de behoefte aan standaardisatie is groot, vooral bij het beheer van born-digital materiaal en het gebruik van kunstmatige intelligentie. De verschillen tussen instellingen blijven aanzienlijk, wat onderstreept hoe belangrijk samenwerking en kennisuitwisseling binnen het veld zijn.

Kortom, deze *TrendMonitor Audiovisuele Collecties in Nederland 2024* raakt aan de kern van ons werk als hoeders van audiovisueel erfgoed. Hoe staan we ervoor, wat kan beter – en vooral: hoe komen we daar? Door samen te werken aan kennisdeling, standaarden, infrastructuur en beleidsontwikkeling, kunnen we als sector gericht stappen zetten. Er liggen naast belangrijke uitdagingen vooral prachtige kansen. Het is van het grootste belang dat we beiden gezamenlijk aanpakken om audiovisuele collecties duurzaam te bewaren en maximaal toegankelijk te maken voor iedereen.

Onze grote dank gaat uit naar alle respondenten en deelnemers aan de focusgroepen, zonder wie dit waardevolle onderzoek niet mogelijk zou zijn geweest. We spreken de hoop uit dat u dit met net zoveel plezier leest als waar wij deze TrendMonitor mee hebben gemaakt. Dit alles met het idee om als inspiratie te dienen en aan te zetten tot samenwerking om zo het beste met onze AV-collecties voor het publiek te doen.

Grootse groet,

Eppo van Nispen tot Sevenaer

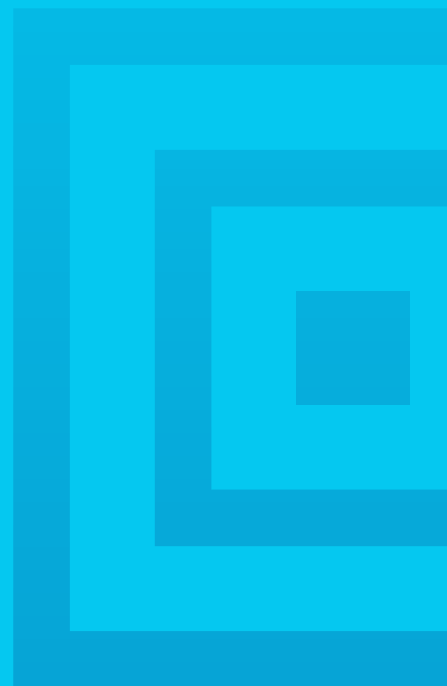
Algemeen Directeur

evnispn@beeldengeluid.nl

Inhoud

04	MANAGEMENTSAMENVATTING
06	BEGRIPPENLIJST
07	1. INLEIDING
08	2. ONDERZOEKSMETHODIEK
11	3. AUDIOVISUELE COLLECTIES
17	4. ORGANISATIE, FINANCIERING EN KENNISBEHOEFTE
22	5. DIGITALISERING
31	6. GEBRUIK VAN KUNSTMATIGE INTELLIGENTIE
34	7. <i>BORN DIGITAL</i> AUDIOVISUEEL MATERIAAL
38	8. CONCLUSIES

MANAGEMENTSAMENVATTING

De vijfde editie van de TrendMonitor Audiovisuele Collecties in Nederland biedt een actueel beeld van hoe erfgoedinstellingen omgaan met audiovisueel (AV) materiaal. Panteia voerde het onderzoek uit in opdracht van het Nederlands Instituut voor Beeld & Geluid (Beeld & Geluid) in samenwerking met AVA_Net. Panteia verzamelde data tussen december 2024 en april 2025. De monitor bestaat uit een online enquête, aangevuld met twee focusgroepen en één interview om de resultaten te duiden. Net als in eerdere edities (2017, 2019, 2022) zijn vergelijkbare vragen gebruikt om trends te kunnen volgen. Dit jaar is er meer aandacht geschonken aan thema's zoals kunstmatige intelligentie en *born digital* materiaal door middel van aanvullende vragen en extra aandacht voor dit onderwerp bij de focusgroepen.

Het aantal instellingen dat AV-materiaal beheert, blijft groeien. Toch stijgt het aandeel AV-materiaal binnen de totale collecties nauwelijks. Instellingen verschillen sterk in de omvang van hun collecties, financiële middelen voor archivering en beleid rondom audiovisuele archivering. Bij omroepen bestaat de collectie grotendeels uit AV-materiaal, terwijl dat aandeel bij musea en archiefinstellingen vaak onder de vijf procent ligt. Instellingen hanteren ook verschillende definities van het concept 'audiovisueel', wat invloed heeft op hoe ze dit materiaal beheren.

De meeste instellingen scherpen hun selectiecriteria aan en pakken AV-archivering steeds doelgerichter aan. Het besef van het belang van AV-erfgoed groeit. Tegelijkertijd blijft de personele capaciteit beperkt. De meeste instellingen hebben maximaal één fte beschikbaar voor AV-taken. Vrijwilligers worden vaak betrokken, maar vooral bij beschrijvende werkzaamheden. Technische processen, zoals digitalisering, liggen meestal buiten hun bereik.

Voor beheer en ontsluiting van AV-materiaal putten instellingen vooral uit hun reguliere budget. Slechts een klein aantal ziet heil in projectsubsidies of commerciële verdienmodellen. Steeds meer instellingen zetten stappen in digitalisering, maar door de grote omvang van veel

collecties blijft het aandeel volledig gedigitaliseerd materiaal nog steeds beperkt. Beperkte personele capaciteit en financiële middelen vormen de voornaamste obstakels voor verdere digitalisering en archivering. Kleine instellingen geven aan dat gezamenlijke investeringen of samenwerkingen nodig zijn om hier vooruitgang op te boeken.

Instellingen gaan zeer verschillend om met *born digital* materiaal. Sommige organisaties nemen actief digitale content op, terwijl andere nog geen beleid of duidelijke werkwijze hebben. Er is weinig standaardisatie en het ontbreekt vaak aan afspraken over formaten of kwaliteitscriteria. Archiefinstellingen en omroepen lopen hierin voorop in opname en verwerking, terwijl musea doorgaans voorzichtiger en selectiever zijn bij de opname van *born digital* materiaal.

Slechts enkele instellingen zetten kunstmatige intelligentie (AI) in voor taken als spraakherkenning, metadatering of objectherkenning. De meeste organisaties hebben geen beleid voor het gebruik van AI of Large Language Models (LLM), en veel medewerkers weten niet goed wat de mogelijkheden zijn. Tegelijkertijd waarderen instellingen de kennisdeling die plaatsvindt via bijeenkomsten en netwerken zoals AVA_Net, Netwerk Digitaal Erfgoed (NDE), Kennisinstituut cultuur & digitale transformatie (DEN) en Beeld & Geluid.

Instellingen zijn positiever over de kennisdeling dan in eerdere jaren. Vooral op het gebied van digitalisering en metadatering voelen ze zich beter ondersteund. Er bestaan desondanks duidelijke kennisbehoeften met name rondom duurzame opslag, outsourcingsmogelijkheden voor AV-materiaal en de manier waarop *born digital* AV-materiaal opgenomen wordt in een archief. De bekendheid met regelingen, zoals het Out of Commerce (OOC)-convenant verschilt per type audiovisueel archiefhoudende instelling: archiefinstellingen zijn hier duidelijk beter van op de hoogte dan musea en omroepen.

De TrendMonitor 2024 laat zien dat het bewustzijn over

het archiveren van AV-materiaal groeit. Steeds meer instellingen nemen AV-materiaal op in hun collecties, creëren functies voor AV-archivarissen en investeren in infrastructuur om AV-materiaal te digitaliseren. Toch blijven structurele knelpunten, zoals versnipperd beleid, beperkte toegang tot technologie en onvoldoende personele bezetting aanwezig. Verdere samenwerking, kennisdeling en centrale ondersteuning zijn nodig om de Nederlandse AV-collecties duurzaam te behouden en breder toegankelijk te maken.

BEGRIPPENLIJST

1. Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) is de belangrijkste privacywet die gaat over het beschermen van persoonsgegevens.

2. Audiovisueel materiaal: Audiovisueel materiaal (AV-materiaal) betreft alle typen dragers die door instellingen gearriveerd worden. Onder audiovisueel verstaan we zowel geluidsopnames als bewegend beeld, al dan niet voorzien van geluid.

3. De audiovisuele 'sector': Dit is geen specifieke bedrijfstak, maar een verzameling instellingen uit verschillende sectoren die audiovisueel materiaal archiveren. In dit onderzoek betreffen dit:

a. Archiefinstellingen: Dit zijn archieven van bedrijven, bedrijfstakken, gemeentes, provincies of landelijke archieven.

b. Musea: Dit zijn instellingen die audiovisueel materiaal beheren en archiveren gericht op het tentoonstellen van het materiaal.

c. Omroepen: dit betreffen de Nederlandse lokale, regionale of landelijke omroepen en het audiovisueel materiaal dat zij creëren, beheren en archiveren.

d. Overige instellingen: Dit betreft alle instellingen die niet binnen de drie andere groepen vallen. Dit kunnen onder andere privécollecties zijn, universitaire archieven of producenten van AV-materiaal die niet binnen de omroepen behoren.

4. Born digital AV-materiaal: *Born digital* AV-materiaal is AV-materiaal dat digitaal opgenomen, beheerd en gearriveerd wordt.

5. Speech-to-text: Dit is een kunstmatige intelligentie-methode die vaak gebruikt wordt om gesproken woorden in audio of video te transcriberen naar tekst of ondertiteling van een audio- of videofragment.

6. Metadatering: Het vastleggen van metadata. Metadata beschrijft de AV-materialen. Dit betreft onder andere het type video, de creatiedatum, de auteur en de auteursrechten.

7. Kunstmatige intelligentie (AI): Dit is een variëteit aan modellen die door middel van algoritmen (op het gebied van AV-materiaal) automatisch AV-materiaal kunnen metadateren, ondertitelen of categoriseren.

8. Large Language Model: Een Large Language Model (LLM) is een vorm van kunstmatige intelligentie die door het analyseren van grote hoeveelheden tekst gebruikt kan worden om voor algemene doeleinden tekst te kunnen genereren. ChatGPT is een bekende variant. In de context van deze monitor is uitgevraagd of instellingen beleid hebben omtrent het gebruik van LLM's op AV-materiaal.

9. Out of Commerce Covenant Audiovisuele Werken: Het Out of Commerce Covenant Audiovisuele Werken (OOC-convenant) is een convenant om niet meer commercieel beschikbaar (out of commerce) audiovisueel materiaal kosteloos online te kunnen plaatsen.

INLEIDING

Fotografie: door Jorrit Lousberg

Deze monitor beschrijft de trends die spelen binnen de Nederlandse audiovisuele archiefsector. Het betreft de grootte en opslag van fysieke audiovisuele collecties, de digitaliseringsgraad van deze collecties, *born digital* AV-materiaal, personeelsbezetting en inzet van vrijwilligers. Ook de kennisvoorziening door Beeld & Geluid/AVA_net en andere organisaties komt aan de orde, alsmede het gebruik van nieuwe technologieën, zoals AI, voor het digitaliseren en archiveren van audiovisuele collecties.

Dit monitoringstraject is in 2016 door Beeld & Geluid gestart, met edities in 2017, 2019 en 2022. Deze editie vormt de vijfde uitvoering van de monitor in de huidige opzet. Voor zover mogelijk worden de vragen gelijk gehouden om trendbreuk te voorkomen. Waar nodig zijn er nieuwe vragen toegevoegd (over bijvoorbeeld AI) om nieuwe inzichten en trends mee te kunnen nemen.

De monitor bestaat uit een enquête, twee focusgroepen en één interview met respondenten en stakeholders in de sector.

De uitkomsten van het TrendMonitor-onderzoek ondersteunen de activiteiten van Beeld & Geluid en AVA_Net op het gebied van kennisdeling, contacten met de sector en kennis van de trends in de audiovisuele archiefsector. Ook dienen ze als staalkaart en graadmeter voor de gezondheid en beschikbaarheid van de geluiden en bewegende beelden die ons nationale geheugen vormen.

Dit rapport beschrijft de uitkomsten van de monitor in 2024 en kijkt waar relevant terug naar de resultaten uit vorige jaren.

2. ONDERZOEKSMETHODIEK

Fotografie: door Sebastiaan ter Burg

Voor de online enquête brachten we de AV-instellingen onder in de volgende categorieën:

1. archiefinstellingen – zowel overheids- als particuliere archiefinstellingen;
2. omroepen – zowel regionale, lokale als commerciële omroepen;
3. instellingen uit de museumsector;
4. overige instellingen - vooral (collectiehoudende) onderzoeksinstellingen zoals universiteiten, hogescholen en erfgoedbrede instellingen.

Voor de vragenlijst hanteerden we grotendeels dezelfde onderwerpen en vraagstellingen als in 2017, 2019 en 2022. Er zijn 16 vragen toegevoegd over het Netwerk Digitaal Erfgoed, de fysieke houdbaarheid van de collecties, *born digital* collecties, het OOC-convenant, online beschikbaar stellen van AV-materiaal, het gebruik van AI bij audiovisuele archivering en de AVG-processen die daarmee samenhangen. Ook zijn er bij tien vragen extra antwoordopties toegevoegd. Tot slot actualiseerden we een aantal vragen naar het jaar 2024.

Als aanvulling op de enquête stelden we twee focusgroepen samen met in totaal negen deelnemers van negen verschillende instellingen, zoals bedrijfs-, regionale, nationale en gemeentelijke archiefinstellingen, omroepen en musea. Ook namen we één interview af met een regionaal archief en hebben vier enquête-deelnemers schriftelijk hun antwoorden op vragen toegelicht. De input van de focusgroepen en het interview zorgden voor duiding en verdieping van de enquêteresultaten.

2.1 Onderzoekspopulatie

We nodigden de respondenten op twee manieren uit om de enquête in te vullen. Ten eerste gebruikten we een adressenbestand dat ook ingezet is bij de eerdere TrendMonitors. Hierbij nodigden wij de respondenten via een persoonlijke link uit voor de enquête. We lieten deze adressenlijst aanvullen en updaten door Beeld & Geluid en AVA_Net. Het adressenbestand dat we voor de TrendMonitor 2024 gebruikten, bestond uit 176 contacten.

Ten tweede nodigden we respondenten uit via een openbare link van de enquête. Deze link zetten we uit via nieuwsbrieven van organisaties die relevant zijn voor de doelgroep, zoals AVA_Net, Netwerk Digitaal Erfgoed (hierna NDE), Kennisinstituut Cultuur & Digitale Transformatie (hierna DEN), Kennisnetwerk Informatie en Archief (KIA), de stichting Nederlandse Lokale Publieke Omroepen (NLPO) en de Regionale Publieke Omroep (RPO).

2.2 Respons en representativiteit

In totaal reageerden 96 respondenten op de enquête. 33 respondenten deden dit via de openbare link die ze in de nieuwsbrieven ontvingen. De andere 63 respondenten vulden de enquête in via de persoonlijke link in de e-mail-uitnodiging. Hierbij moet wel vermeld worden dat niet alle respondenten de gehele vragenlijst ingevuld hebben, doordat de respondenten de enquête vergaten te sluiten. De antwoorden van deze respondenten werden meegenomen tot op het moment dat zij stopten met het invullen van de vragenlijst. Deze bevinding wijst erop dat de enquête mogelijk als te ingewikkeld of te lang werd ervaren.

Het totale aantal respondenten was vrijwel gelijk aan 2022. De verdeling over de verschillende typen instellingen is wel veranderd. Waar in 2022 de archiefsector 39% van de respondenten betrof, is dit nu 49%. Dit is te verklaren door het wegvallen van de groep 'onbekend', omdat iedereen zijn of haar instituut en rol/functie doorgegeven heeft. Een andere verklaring is dat sommige respondenten hun archief in deze editie explicieter als bedrijfsarchief hebben aangemerkt. Er zijn meer musea aangesloten, maar minder omroepen.

Op basis van de algehele respons van de enquête beschouwen we de resultaten als voldoende representatief. Om de representativiteit verder te borgen, hebben we de uitkomsten van de enquête, waar mogelijk, getoetst door middel van twee focusgroepen en één interview.

In tabel 1 staat een overzicht van de totale respons, de respons per type instelling en de respons in eerdere enquêtes. Wanneer we in deze rapportage een enquêteresultaat verder uitdiepen, dan tonen we de respons van de enquêtevraag.

Totale respons per type instelling over de tijd

Type instelling	Aandeel respondenten in 2024	Aandeel respondenten in 2022	Aandeel respondenten in 2019
Totaal	100% (96)	100% (93)	100% (75)
Archieven	49% (47)	39% (36)	43% (32)
Omroepen	8% (8)	15% (14)	12% (9)
Museumsector	19% (18)	14% (13)	13% (10)
Overig	24% (23)	17% (16)	11% (8)
Onbekend	-	15% (14)	21% (16)

Tabel 1. Bron: Enquête Panteia. N = 96

3. AUDIOVISUELE COLLECTIES

Fotografie: door Jorrit Lousberg

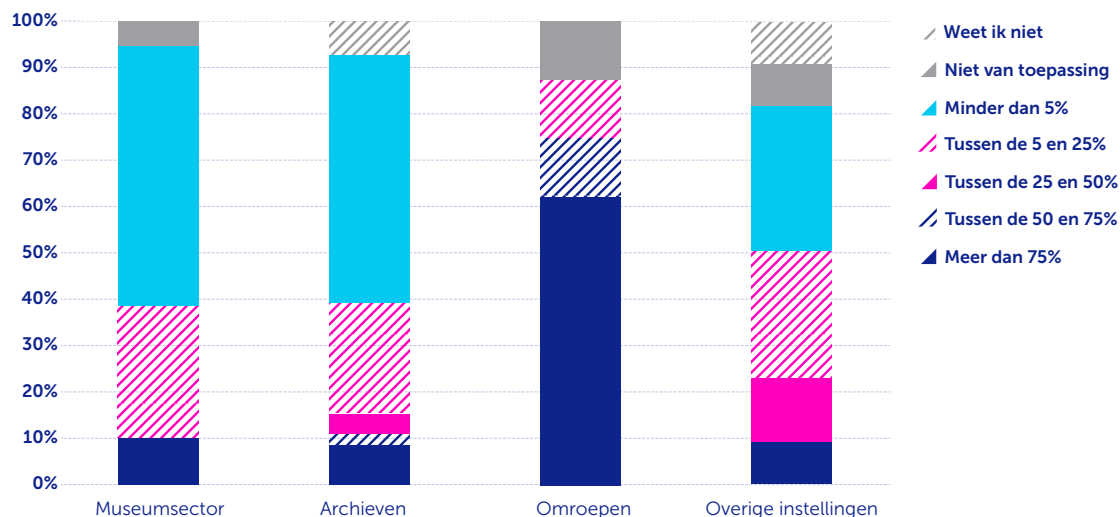
Het onderstaande hoofdstuk beschrijft de audiovisuele collecties van instellingen. Het gaat dieper in op de omvang, aard en beheermethoden van de collecties. Hierbij worden vergelijkingen gemaakt met eerdere TrendMonitors. Eerst volgt een uitleg hoe wij het concept AV-materiaal beschouwen.

3.1 Omvang en aard van AV-materiaal

Onder AV-materiaal verstaan we zowel geluidsopnames als bewegend beeld, al dan niet voorzien van geluid. Dit kan variëren van historische amateurfilmopnamen tot aan radio- en televisieprogramma's. In het onderzoek hanteren we geen vaste definitie, maar laten we de interpretatie van de term 'audiovisueel' over aan de respondenten. Open vragen helpen hierbij de verschillende definities van AV-zichtbaar te maken.

Uit eerdere TrendMonitors blijkt dat audiovisuele materialen op verschillende manieren worden geïnterpreteerd en een andere betekenis krijgen, afhankelijk van de context van de archiefinstellingen, musea, omroepen en andere organisaties waarin ze worden opgenomen.

Aandeel AV-materiaal in de totale collectie (2024)

Figuur 1. Bron: Enquête Panteia. N = 96

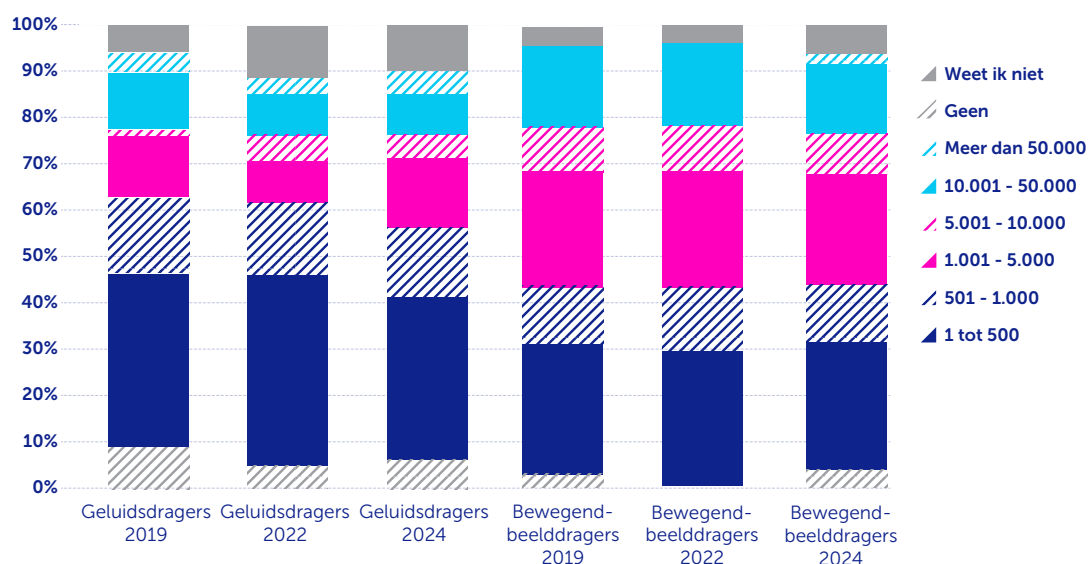
Archiefinstellingen, zeker kleinere archiefinstellingen, hebben vaak een beperkt aandeel audiovisuele materialen in de collectie. Deze beperkte aanwezigheid van AV-materiaal is logisch gezien de verschillende functies van deze instellingen: veel van de regionale archiefinstellingen dienen ook als stads- of gemeentearchieven. Hier komt veel papieren archivering bij kijken. De regionale, gemeentelijke of stadsarchieven die gereageerd hebben op de vragenlijst en meegedaan hebben aan de focusgroep beschrijven hierbij ook dat het audiovisuele deel van hun archief veel kleiner is dan het aandeel papier in het archief. Dit leidt ertoe dat bijna alle archiefinstellingen minder capaciteit hebben voor het archiveren van AV-materiaal dan voor papieren archieven.

De archieven van omroepen bestaan grotendeels uit AV-materiaal (zie figuur 1). Voor musea en archiefinstellingen is dit percentage vaak veel kleiner. Zo is bijvoorbeeld te zien dat bij archiefinstellingen en de museumsector vaak minder dan 5% van de collectie bestaat uit AV-materiaal.

Musea geven ook aan dat de hoeveelheid AV-materiaal in hun collectie zeer afhankelijk is van het type museum: een regionaal historisch georiënteerd museum benoemt bijvoorbeeld dat de geschiedenis van de regio bepalend is voor het wel of niet opnemen van AV-materiaal in de collectie. Aangezien een groot deel van de geschiedenis niet AV-beschikbaar is hebben zij een relatief klein AV-archief. Een ander museum wil juist zo interactief mogelijk zijn en probeert daarom veel audiovisuele interactie te creëren.

De overige instellingen zijn dusdanig divers dat er in deze groep geen sterke trends te signaleren zijn, wel is opvallend dat deze groep grotendeels bestaat uit onderzoeksinstanties die bepaalde bedrijfstakken vertegenwoordigen en hiervoor dus bedrijfssectorarchieven beheren. Het is daarin heel erg afhankelijk van de sector of er veel AV-materiaal opgenomen wordt in de collectie.

Indicatie aantallen fysieke dragers in collectie (2019-2024)

Figuur 2. Bron: Enquêtes KWINK groep en Panteia, 2019, 2022, 2024

Figuur 2 toont dat de grootte van de collecties met bewegend-beelddragers behoorlijk stabiel blijft door de jaren heen. Hetzelfde geldt voor de geluidsdragers. In de vorige monitor leek er een stijgende lijn zichtbaar in het aantal instellingen met bewegend-beelddrager-collecties tussen de 10.000-50.000. In deze monitor is deze stijgende lijn niet meer zichtbaar. Kleine variaties in de percentages zijn waarschijnlijk verklaarbaar door verschuivingen in de enquêtopopulaties door de jaren heen.

3.2 Selectiecriteria bij verwerving van AV-materiaal

In deze paragraaf staan de selectiecriteria centraal die instellingen hanteren bij het verwerven van AV-materiaal. De instellingen hebben een betere grip op hun AV-selectiecriteria dan in voorgaande jaren (zie figuur 3). Er is minder behoefte aan aanscherping dan in eerdere jaren, en het aantal organisaties dat aangeeft duidelijke criteria te hanteren is toegenomen. Tegelijkertijd blijft er variatie in hoe deze criteria zijn vastgelegd en toegepast.

Hoe kwalificeert u de selectiecriteria die uw organisatie hanteert voor opname van AV- materiaal in uw collectie? (2019-2024)

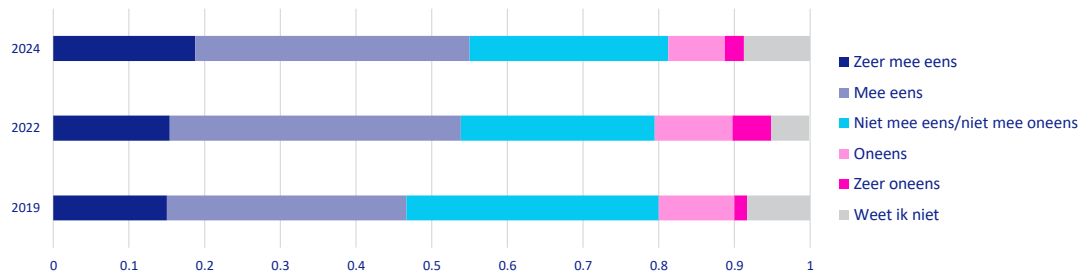
Figuur 3. Bron: Enquêtes KWINK groep en Panteia. N = 96 (2024)

In 2024 is het percentage van instellingen dat aangeeft dat de selectiecriteria verscherpt moeten worden, gedaald ten opzichte van 2022. Het percentage van instellingen dat aangeeft dat de selectiecriteria voldoende scherp gesteld zijn, is gegroeid ten opzichte van 2022. In de focusgroep werd door AV-archivarissen ook benoemd dat er binnen hun organisatie meer aandacht is gekomen voor het archiveren van AV-materiaal. Voor twee van de gesprekspartners betekende dit dat hun organisatie een nieuwe functie voor een audiovisuele archivaris had gecreëerd.

Vergeleken met de monitor van 2022 zien we een vergelijkbaar beeld: archiefinstellingen en omroepen hanteren over het algemeen duidelijkere selectiecriteria voor het opnemen van AV-materiaal. Archiveren geven aan dat dit samenhangt met hun specifieke doel, zoals het documenteren van een regio, industrie, gemeente of persoon. Omroepen geven in de enquête aan dat zij standaard al het AV-materiaal dat zij zelf produceren bewaren. Musea daarentegen selecteren AV-materiaal op basis van de waarde ervan voor hun collectie. Omdat audiovisuele kunst veel verschillende vormen kent, hebben musea vaak minder strak gedefinieerde criteria voor wat zij wel of niet opnemen.

3.3 De beschikbaarstelling van AV-materiaal

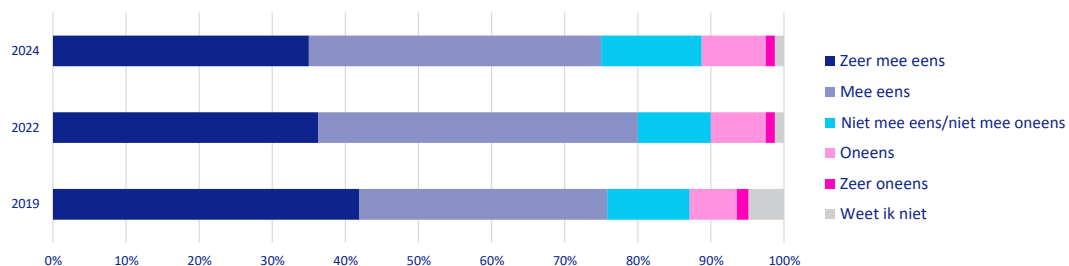
Het is voor onze collectie AV-materiaal belangrijk om deze in een context met andere collecties buiten onze organisatie beschikbaar te kunnen stellen (2019-2024)

Figuur 4. Bron: Enquête Panteia en KWINK groep. N = 96 (2024)

Sinds 2019 is het voor veel instellingen belangrijker geworden om hun AV-collecties niet alleen binnen hun eigen organisatie aan te bieden, maar ook in samenhang met collecties van andere organisaties. Zo kunnen gebruikers verschillende bronnen in context bekijken en beter inzicht krijgen in bredere verhalen of historische gebeurtenissen.

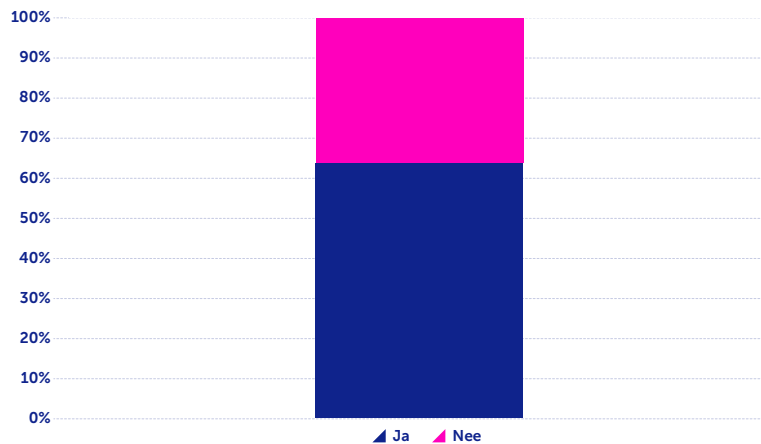
Wij gebruiken het AV-materiaal in onze collectie om informatie naar een groter publiek te brengen (2019-2024)

Figuur 5. Bron: Enquête Panteia en KWINK groep. N = 96 (2024)

Het aantal organisaties dat zijn AV-materiaal gebruikt om informatie naar een groter publiek te brengen, blijft over de jaren ongeveer gelijk.

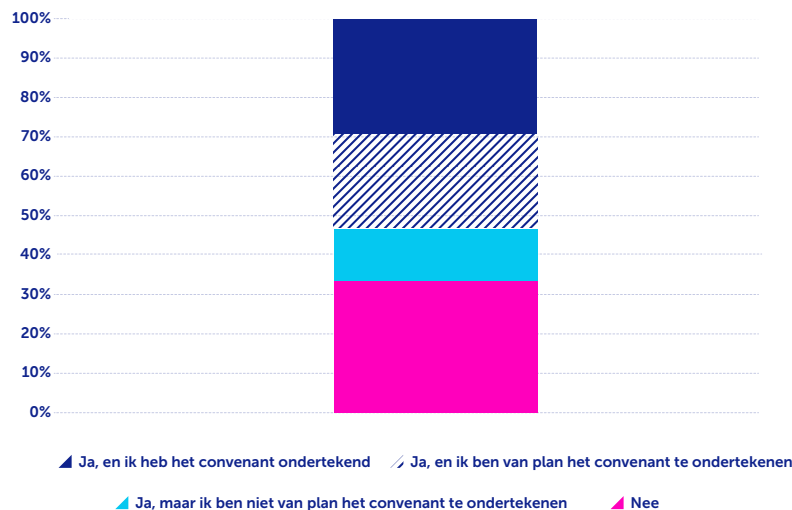
Bent u bekend met de Out of Commerce (OOC) regeling? (2024)

Figuur 6. Bron: Enquête Panteia. N = 96 (2024)

Uit figuur 6 blijkt dat ongeveer 64% van de instellingen bekend is met de Out of Commerce (OOC) regeling. Dit percentage is onveranderd ten opzichte van 2022, wat suggereert dat de groei in bekendheid met deze regeling gestagneerd is. Ondanks toenemende aandacht in het veld, blijft dus ruim een derde van de instellingen onbekend met de regeling die het juridisch mogelijk maakt om auteursrechtelijk beschermd AV-materiaal breder beschikbaar te stellen wanneer dit niet langer commercieel beschikbaar is. Dit vormt een aandachtspunt voor verdere kennisdeling en communicatie.

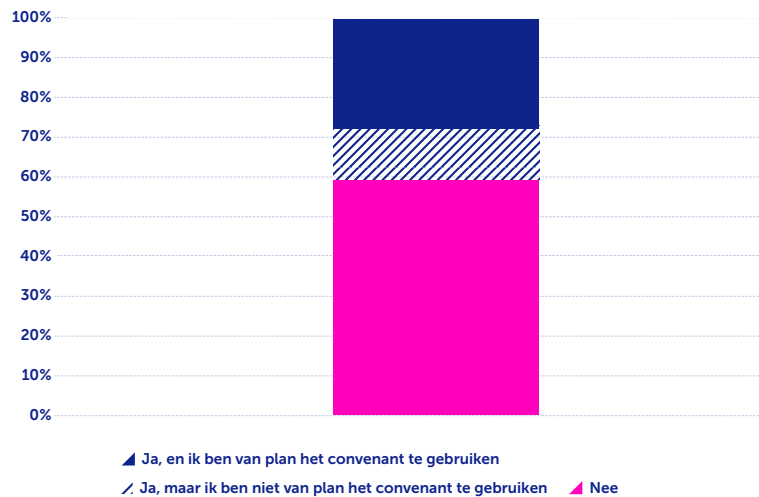
Bent u bekend met het OOC Convenant AV werken? (2024)

Figuur 7. Bron: Enquête Panteia. N = 96 (2024)

Uit figuur 7 blijkt dat iets meer dan de helft van de instellingen het OOC Convenant Audiovisuele Werken heeft ondertekend of dit van plan is. Voor 15 procent van de instellingen geldt dat zij het convenant bewust niet willen ondertekenen. Daarnaast is 35 procent niet bekend met dit convenant. Dit duidt op een behoefte aan verdere informatievoorziening over de inhoud en toepassing van het convenant, evenals de implicaties ervan voor instellingen die AV-materiaal beheren en willen publiceren.

Bent u bekend met het OOC Convenant Losstaande Muziek? (2024)

Figuur 8. Bron: Enquête Panteia. N = 96 (2024)

Figuur 8 toont aan dat het merendeel van de instellingen niet bekend is met het OOC Convenant Losstaande Muziek. In de interpretatie van deze cijfers is het relevant dat dit convenant voor een deel van de instellingen niet van toepassing is, bijvoorbeeld wanneer zij geen materiaal beheren waarin losstaande muziek voorkomt. Voor instellingen die dit type materiaal wel beheren, biedt het convenant echter mogelijkheden om werken beschikbaar te stellen op een juridisch verantwoorde manier. Hier ligt ruimte voor meer bewustwording en ondersteuning.

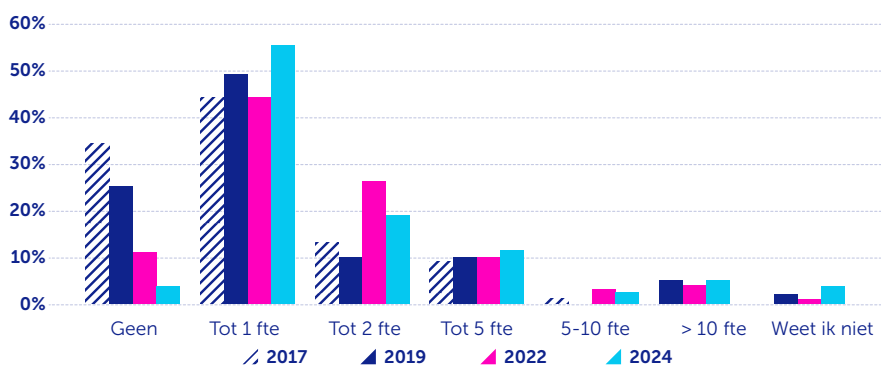
4. ORGANISATIE, FINANCIERING EN KENNISBEHOEFTE

Fotografie: door Samuel van Leeuwen

Dit hoofdstuk gaat dieper in op de organisatie van de audiovisuele archivering binnen instellingen. De focus ligt op het aantal medewerkers en vrijwilligers dat betrokken is bij AV-materiaal, hoe de AV-activiteiten gefinancierd worden en of AVA_Net, Beeld & Geluid en andere organisaties voorzien in de kennisbehoefte uit de sector.

4.1 Organisatie en (IT-)infrastructuur

Aantal medewerkers betrokken bij AV-materiaal (2017-2024)

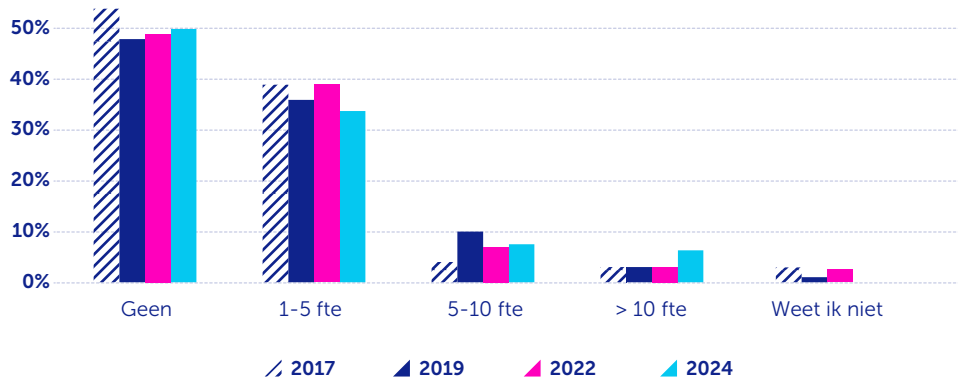

Figuur 9. Bron: Enquêtes Panteia en KWINK. N = 96 (2024)

Figuur 9 toont dat het aantal instellingen dat geen medewerkers betreft bij AV-materiaal daalt sinds het begin van de metingen in 2019. Dit duidt erop dat audiovisuele archivering belangrijker wordt binnen alle typen instellingen. Dit was ook zichtbaar in de focusgroepen en interviews; drie van de gesprekspartners waren recentelijk begonnen in nieuw gecreëerde functies die zich toespitsen op het archiveren van AV-materiaal. Ook de al langer werkzame gesprekspartners benoemden dat audiovisuele archivering belangrijker wordt.

Verder is zichtbaar dat het aantal FTE dat beschikbaar wordt gesteld voor AV-materiaal beperkt blijft; het is bij een meerderheid van de organisaties maximaal 1 FTE. Wel is er een uitbreiding gaande; er zijn gaandeweg iets meer organisaties die tot 5 FTE in dienst hebben voor het beheer van hun AV-materiaal.

Aantal vrijwilligers betrokken bij AV-materiaal (2017-2024)

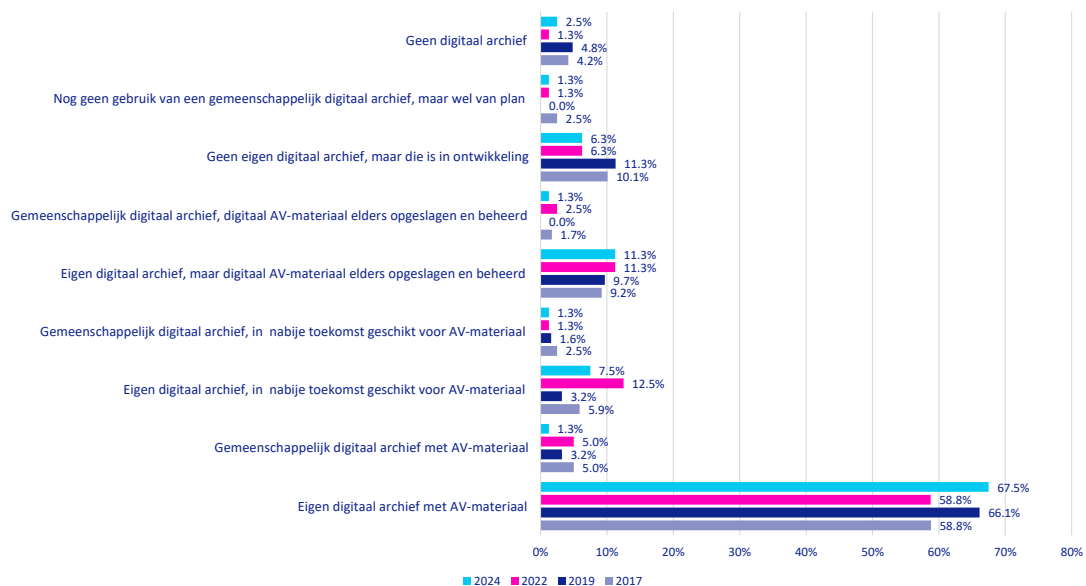

Figuur 10. Bron: Enquêtes Panteia en KWINK groep. N = 96 (2024)

De groei in FTE is bijna niet zichtbaar bij het aantal vrijwilligers dat werkt aan AV-materiaal (figuur 10). De focusgroepen duiden deze stagnatie door te benoemen dat veel vrijwilligers niet de archiveringstaken kunnen doen die opgeleide archivariissen wel kunnen.

Vrijwilligers worden vooral ingezet om korte beschrijvingen van AV-materiaal te maken en worden door de gesproken organisaties niet gebruikt om AV-materiaal te digitaliseren of te metadateren.

Welke beschrijving past het best bij de IT-infrastructuur van uw organisatie? (2017-2024)

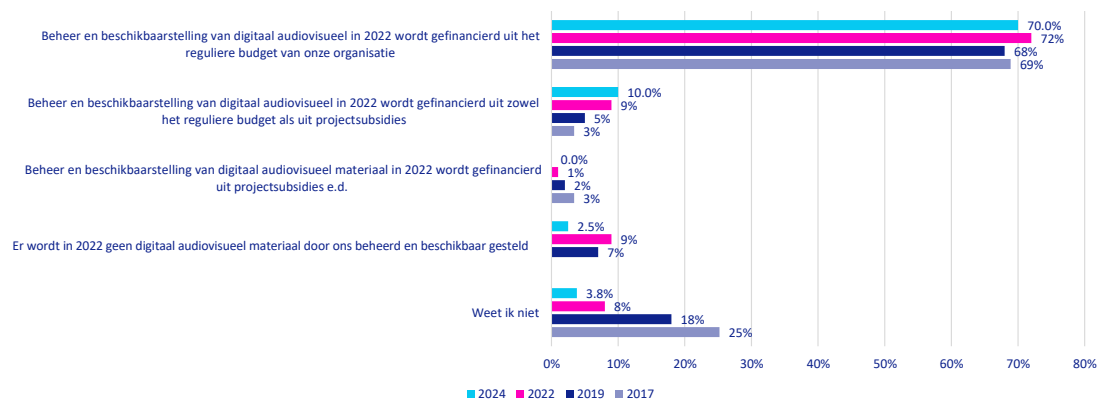
Figuur 11. Bron: Enquêtes Panteia en KWINK groep. N = 96 (2024)

De IT-structuur van de instellingen is niet veel veranderd in de laatste jaren (figuur 11).

4.2 Financiering digitaal AV-materiaal

In de enquête van 2024 is aan respondenten gevraagd op welke wijze zij het beheer en de beschikbaarstelling van digitaal AV-materiaal financieren. Daarbij is specifiek gevraagd naar de verhouding tussen structurele middelen (regulier budget) en projectsubsidies, om inzicht te krijgen in de rol van tijdelijke financiering. De vraag had betrekking op zowel *born digital* materiaal als gedigitaliseerde collecties. De financiering van het digitaliseringsproces zelf wordt apart behandeld in paragraaf 5.3.

Financiering beheer en beschikbaarstelling AV-materiaal (2017-2024)

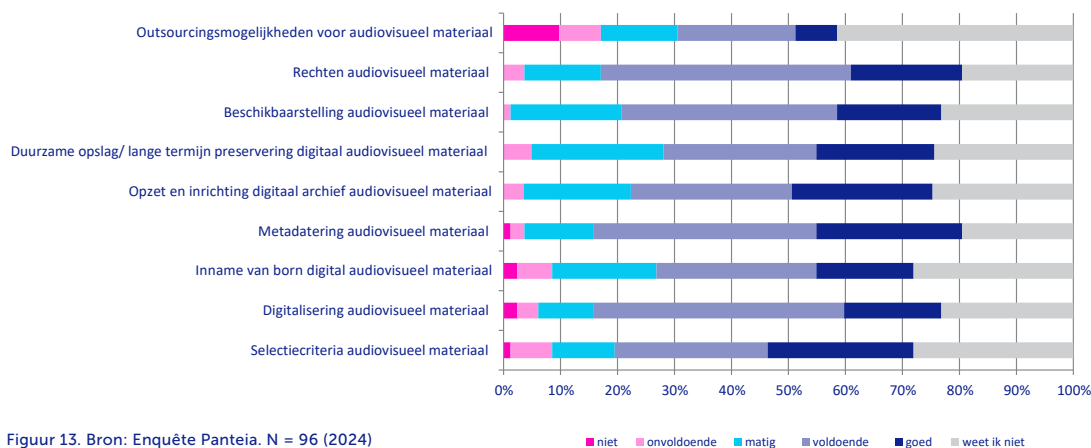

Figuur 12. Bron: Enquêtes Panteia en KWINK Groep. N = 96 (2024)

De financiering van beheer en beschikbaarstelling is de afgelopen jaren nauwelijks veranderd. Het grootste gedeelte wordt nog steeds gefundeerd uit het reguliere budget van de organisatie.

4.3 Kennisbehoefte van instellingen

Mate waarin de kennisbehoefte van instellingen voldaan wordt (2024)

Figuur 13. Bron: Enquête Panteia. N = 96 (2024)

De instellingen vinden dat zij voldoende tot goed in hun kennisbehoefte voorzien worden, zeker op het gebied van metadatering, digitalisering en de auteursrechten van AV-materiaal. Bij de outsourcingmogelijkheden voor AV-materialen is te zien dat de instellingen zich het minst voldaan voelen.

In vergelijking met de vorige monitor is vooral de waardering van de kennisdienstverlening over metadatering en de kennis over de outsourcingmogelijkheden vooruitgegaan in de ogen van de instellingen. De rest is iets verbeterd of ongeveer gelijk gebleven.

In de focusgroepen en enquête van 2024 blijkt dat de kennisbehoefte sterk varieert per instelling. Deze verschillen hangen vaak samen met de grootte, beschikbare capaciteit en de mate van digitale volwassenheid. Waar sommige grotere instellingen al actief experimenteren met nieuwe technieken, bevinden kleinere instellingen zich nog in de beginfase van digitale toegankelijkheid en opslag.

Hoewel de inhoudelijke kennisbehoeften uiteenlopen, is er brede overeenstemming over de behoefte aan meer onderlinge uitwisseling. Deelnemers aan de focusgroepen geven aan vooral behoefte te hebben aan intervisie met collega's uit vergelijkbare organisaties, waarbij praktijkervaringen, oplossingen en werkwijzen met elkaar gedeeld kunnen worden. Deze vorm van kennisdeling wordt als minstens zo waardevol beschouwd als thematische trainingen.

Een belangrijk inhoudelijk thema is de behoefte aan toegankelijke kennis over oudere audiovisuele dragers en formaten, zoals U-Matic, open reel en digitale tapes. Hoewel deze kennis bij sommige instellingen en leveranciers aanwezig is, ontbreekt een centrale en breed toegankelijke kennisbron.

Daarnaast komt de interesse in toepassingen van kunstmatige intelligentie naar voren, zoals speech-to-text en automatische metadatering. Tegelijkertijd geven veel deelnemers aan dat zij deze technieken nog niet inzetten vanwege gebrek aan capaciteit, infrastructuur of duidelijke richtlijnen. De wens leeft om laagdrempelige handreikingen en praktijkvoorbeelden beschikbaar te stellen.

Ook het borgen van kennis binnen de organisatie blijft een uitdaging, met name bij personeelswisselingen of bij instellingen waar slechts één persoon verantwoordelijk is voor audiovisuele collecties. De behoefte aan praktische richtlijnen voor duurzame opslag en interne kennisoverdracht is dan ook groot.

Tot slot blijven juridische vraagstukken, zoals auteursrecht en omgang met persoonsgegevens, voor vooral kleinere instellingen een drempel om materiaal online beschikbaar te stellen. Er is behoefte aan concrete, toepasbare uitleg over de toepassing van de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) in relatie tot AV-materiaal. Het succes van eerdere webinars en handreikingen onderstreept deze behoefte.

5. DIGITALISERING

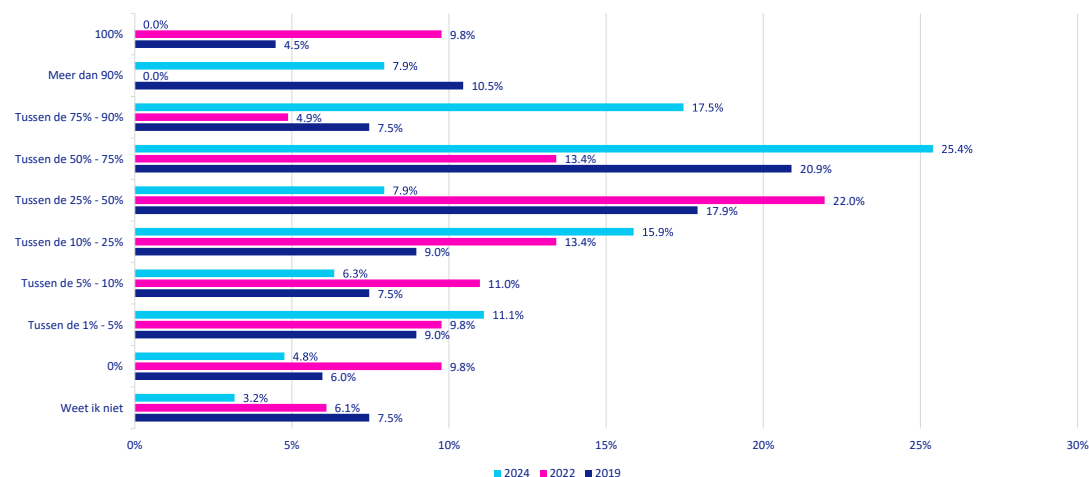
Fotografie: door Sebastiaan ter Burg

In dit hoofdstuk gaan we in op de stand van zaken rond de digitalisering van audiovisuele collecties bij erfgoedinstellingen. We kijken naar de mate waarin analoog materiaal al is gedigitaliseerd, wat de ambities zijn voor verdere digitalisering en hoe het proces is ingericht. Daarnaast brengen we in kaart in hoeverre instellingen beschikken over eigen digitaliseringsfaciliteiten, of deze gedeeld worden met andere instellingen, en hoe de digitalisering wordt gefinancierd. Waar relevant vergelijken we de resultaten met eerdere metingen om ontwikkelingen in kaart te brengen.

5.1 Digitaliseringsgraad

In de enquête van 2024 is opnieuw geïnventariseerd in hoeverre het analoge audiovisuele materiaal binnen instellingen al is gedigitaliseerd. Respondenten is gevraagd een inschatting te maken van het aandeel van hun collectie dat reeds is gedigitaliseerd, en welk deel nog gedigitaliseerd moet worden. De resultaten geven inzicht in de voortgang van digitalisering binnen het veld en maken het mogelijk trends over meerdere jaren te volgen.

Digitaliseringsgraad van analoog AV-materiaal (2019-2024)

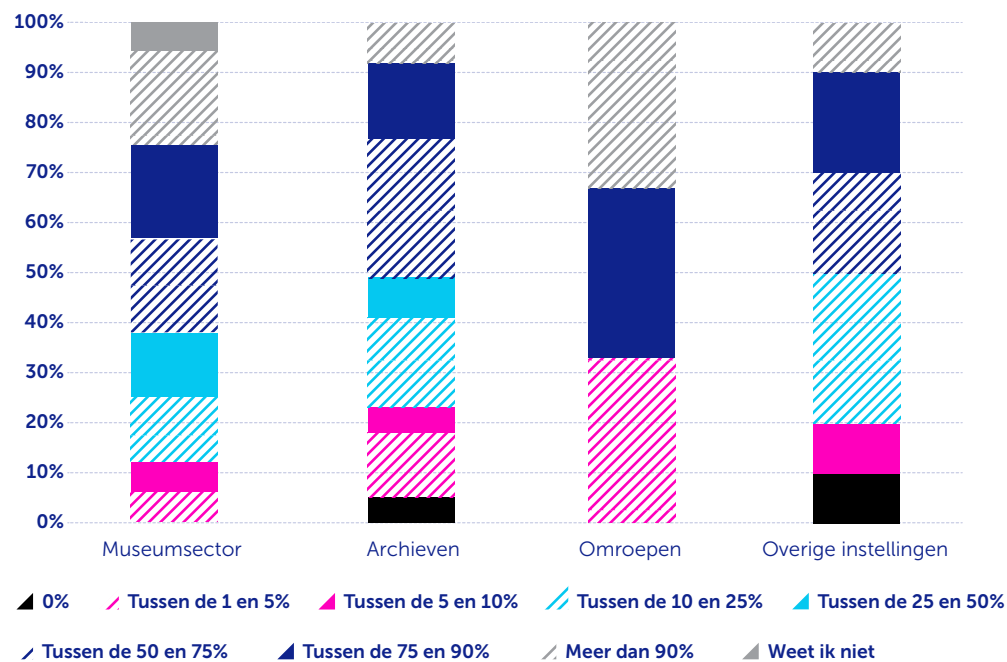

Figuur 14. Bron: Enquête Panteia en KWINK Groep. N = 96 (2024)

Opvallend is dat de digitaliseringsgraad sterk verhoogd is ten opzichte van voorgaande jaren; meer dan 50% van de organisaties heeft een digitaliseringsgraad van boven de 50%. Het aantal organisaties dat tussen de 25%-50% van zijn AV-materialen gedigitaliseerd heeft is de voornaamste daler.

Tegelijkertijd is zichtbaar dat de categorie 'tussen de 10%-25%' stevig groeit in de laatste jaren. In combinatie met het groeiend aantal instellingen dat meer dan 50% van de collectie gedigitaliseerd heeft, wijst dit waarschijnlijk op het startende digitaliseringsproces bij kleinere organisaties.

Digitaliseringsgraad van analoog AV-materiaal (2024)

Figuur 15. Bron: Enquête Panteia. N = 96 (2024)

De omroepen zijn ofwel nagenoeg geheel gedigitaliseerd, of nauwelijks gedigitaliseerd. Dit kan verklaard worden doordat een groot gedeelte van de omroepen alleen *born digital* AV-materiaal produceren en de hoeveelheid analoog AV-materiaal jaarlijks kleiner wordt. De omroepen waarvan het grootste gedeelte van hun AV-materiaal nog niet gedigitaliseerd is, zijn over het algemeen kleinere, regionale en lokale omroepen. Mogelijk hebben zij dus niet het budget of de personeelscapaciteit om het analoge AV-materiaal te digitaliseren.

De digitaliseringsgraad van omroepen staat in scherp contrast met de andere typen instellingen, die een veel gemêleerder beeld laten zien. Deze bevinding komt waarschijnlijk voort uit het feit dat omroepen tegenwoordig bijna al hun producties digitaal maken en dus ook automatisch digitaal opslaan. De analoge AV-materialen zijn bij omroepen dan ook eindig, terwijl dit bij andere typen instellingen zeer verschilt op basis van de typen AV-materialen die ze binnenkrijgen. Bij archiefinstellingen, waar nog steeds nieuwe AV-materialen worden gemaakt en aangedragen worden, is dit anders.

Tijdens de focusgroepen geven deelnemers aan dat het voor veel instellingen niet realistisch is om volledige digitalisering te realiseren. De continue instroom van nieuw materiaal, in combinatie met beperkte capaciteit, zorgt ervoor dat digitalisering altijd een doel blijft. Bovendien neemt het aandeel *born digital* materiaal snel toe, wat de prioriteit voor digitalisering van analoge collecties kan beïnvloeden.

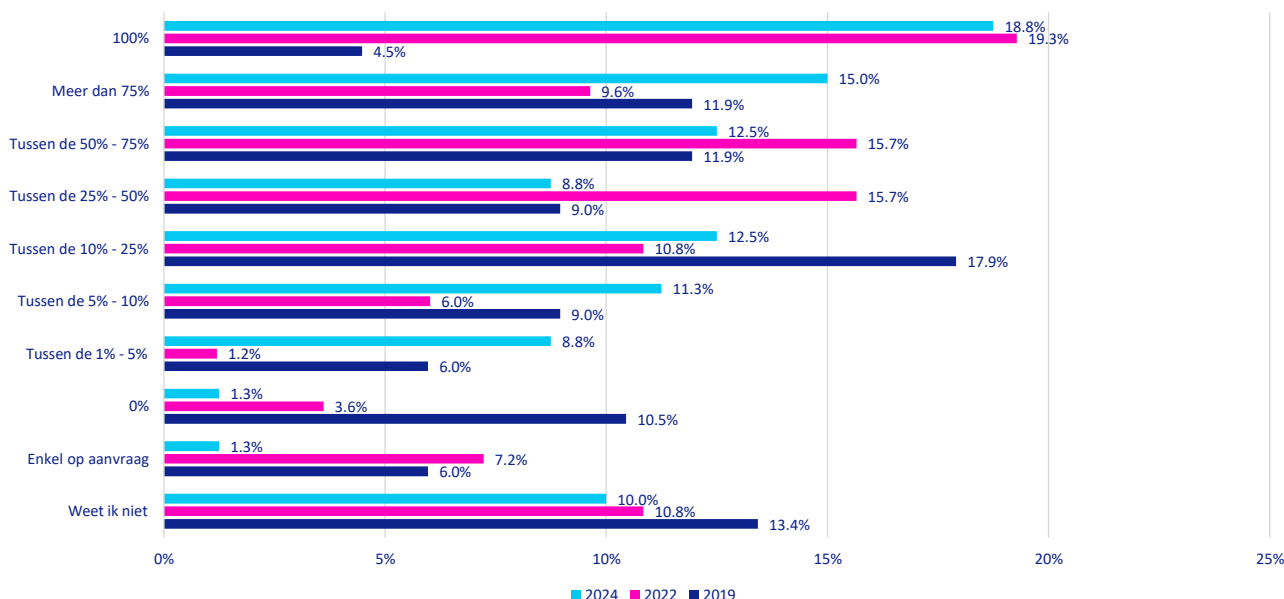
Opvallend is dat de ambitie om op termijn alles te digitaliseren wel toeneemt. Respondenten geven aan dat zij streven naar volledige digitalisering van de collectie, hoewel de haalbaarheid daarvan afhankelijk blijft van beschikbare middelen en ondersteuning. Figuur 16 laat zien dat het aandeel instellingen met deze ambitie is gegroeid ten opzichte van eerdere jaren.

Ook de gewenste tijdslijn voor digitalisering wordt ambitieuzer. Steeds meer instellingen willen hun audiovisuele collecties binnen een periode van tien jaar digitaliseren (figuur 16). Deze urgentie komt voort uit zorgen over de houdbaarheid van analoge dragers, met name bij geluidsbanden en kwetsbare formaten, zoals U-Matic.

Het aandeel instellingen dat 'enkel op aanvraag' digitaliseert neemt af ten opzichte van voorgaande jaren. Daarnaast zijn er veranderingen in de manier waarop digitalisering wordt uitgevoerd. In de focusgroepen wordt aangegeven dat niet langer al het materiaal vooraf bekeken of beluisterd wordt. In plaats daarvan maken sommige instellingen efficiëntieslagen door bijvoorbeeld gebruik te maken van spraakherkenning of automatische verwerkingstools.

Digitalisering vindt bij organisaties met tentoonstellingen juist steeds vaker on demand plaats, waarbij gebruikersverzoeken het tempo en de selectie van digitalisering mede bepalen. Respondenten merken op dat betere vindbaarheid van materiaal leidt tot een toename van de vraag, wat de behoefte aan verdere digitalisering versterkt.

Aandeel nog te digitaliseren AV-materiaal dat instellingen willen digitaliseren (2019-2024)

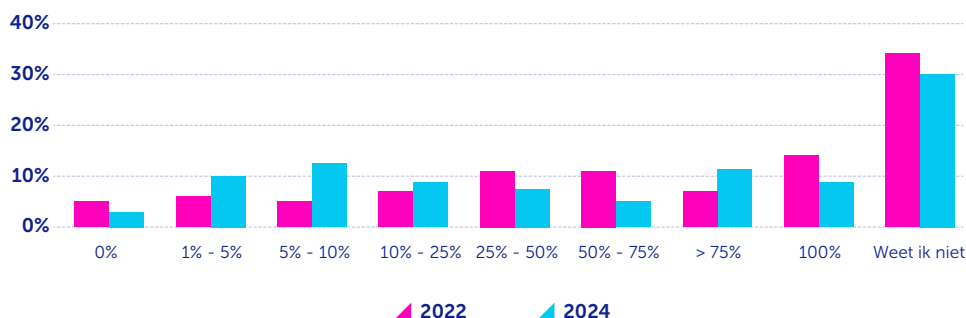
Figuur 16. Bron: Enquête Panteia en KWINK Groep. N = 96 (2024)

Figuur 16 laat zien welk aandeel van de instellingen aangeeft welk percentage van hun analoge audiovisuele collectie zij binnen een bepaalde termijn willen digitaliseren. In 2024 is het aandeel respondenten dat de ambitie heeft om de volledige collectie te digitaliseren is toegenomen tot 19,8 procent. Dat is een kleine daling ten opzichte van 2022 (18,8%) en een duidelijke stijging ten opzichte van 2019 (4 procent).

In andere hogere categorieën, zoals “meer dan 75%” en “tussen de 50–75%”, is de ambitie in 2024 relatief stabiel gebleven of licht gestegen. Tegelijkertijd is er een afname te zien in de lagere ambities: minder instellingen geven aan slechts 1–10% te willen digitaliseren.

De stijgende ambitie om een groter deel van de collectie binnen een afzienbare termijn te digitaliseren, komt overeen met signalen uit de focusgroepen. Daarin werd het besef van de kwetsbaarheid van analogoog materiaal – met name videodragers (zoals U-matic, open reel en VHS) – vaak genoemd als drijfveer. Ook technologische ontwikkelingen, zoals speech-to-text software, maken het eenvoudiger en efficiënter om grotere volumes materiaal te verwerken, wat bijdraagt aan de toegenomen ambitie.

Aandeel van nog te digitaliseren deel van fysieke AV-collectie dat binnen 10 jaar gedigitaliseerd moet zijn (2022-2024)

Figuur 17. Bron: Enquête Panteia en KWINK Groep. N = 96 (2024)

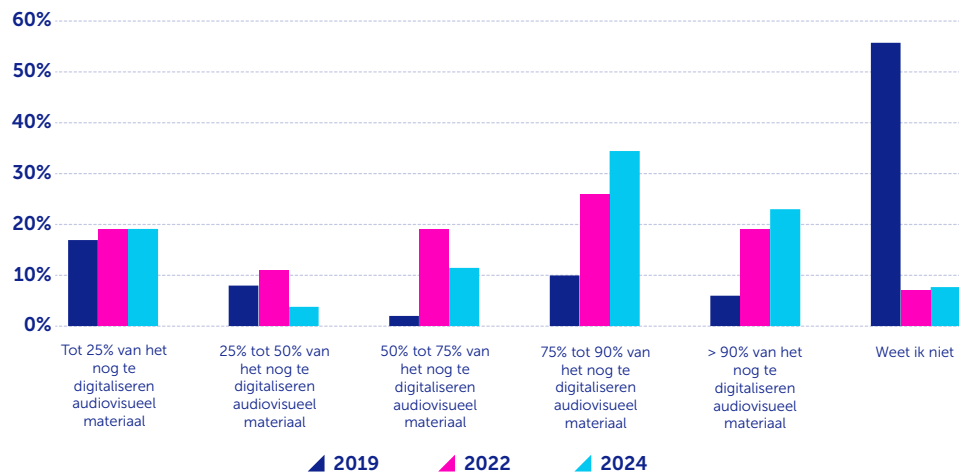
Hierbij is vooral opmerkelijk dat er bij veel van de instellingen (30 procent) simpelweg nog niet bekend is hoeveel AV-materiaal in de komende 10 jaar gedigitaliseerd moet worden. Tegelijkertijd is zichtbaar dat het percentage AV-materiaal dat binnen 10 jaar gedigitaliseerd moet zijn wel lijkt te dalen; dit wijst erop dat instellingen wel gericht aan de gang gaan met het digitaliseren van hun meest bedreigde analoge materiaal.

In de focusgroepen werd benoemd dat U-matic banden veel problemen opleveren en dat er veel stappen nodig zijn voordat die gedigitaliseerd kunnen worden. Ook werd er benoemd dat er voor veel DVD's, CD's en andere oudere fysieke elektronische AV-materialen niet duidelijk is hoe lang die goed blijven.

5.2 Het digitaliseringsproces

In de enquête van 2024 is ook gevraagd naar de aanwezige faciliteiten op het gebied van digitalisering, en naar de staat van de nog niet gedigitaliseerde analoge collectie. Respondenten is onder meer voorgelegd of hun organisatie beschikt over een eigen digitaliseringsstraat, of deze geschikt is voor het materiaal dat nog moet worden gedigitaliseerd of geëncodeerd, en of deze faciliteiten ook beschikbaar worden gesteld aan andere instellingen. De resultaten geven inzicht in de technologische infrastructuur van instellingen en de mate waarin samenwerking mogelijk is binnen het veld.

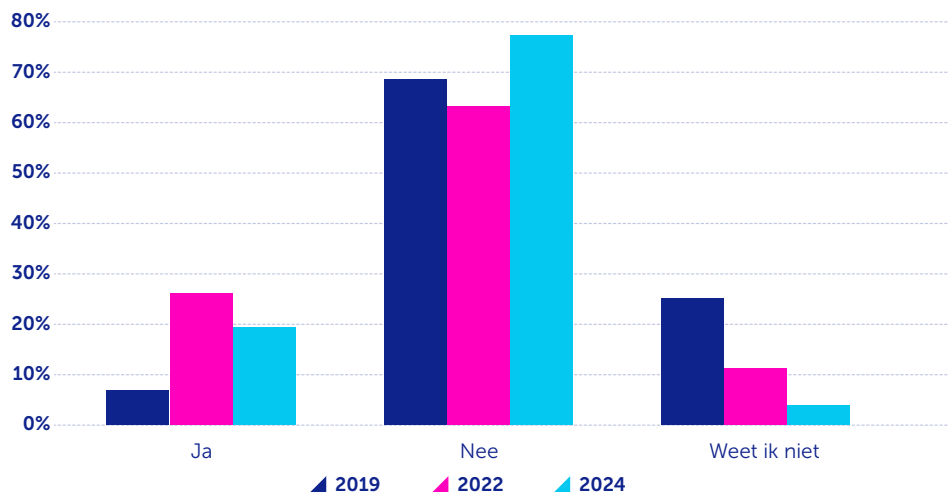
Geschiktheid eigen digitaliseringsstraat voor nog te encoderen/ digitaliseren AV-materiaal (2019-2024)

Figuur 18. Bron: Enquête Panteia en KWINK Groep. N = 96 (2024)

Er is zichtbaar dat de digitaliseringsstraten van instellingen vaker geschikt zijn voor een groter deel van het nog te digitaliseren AV-materiaal dan in 2022 en 2019. Dit duidt erop dat meer instellingen hun digitaliseringsstraten klaar aan het maken zijn voor hun nog te digitaliseren AV-materiaal.

Digitaliseringsstraat is beschikbaar voor of wordt gedeeld met andere instellingen (2019-2024)

Figuur 19. Bron: Enquête Panteia en KWINK Groep. N = 96 (2024)

Weinig instellingen delen hun digitaliseringsstraat met andere instellingen. In de focusgroep werd benoemd dat het duur is om een eigen digitaliseringsstraat te hebben en dat, tegen de tijd dat de digitaliseringsstraat staat, er nog een grote backlog is van te digitaliseren werk uit het eigen archief, waardoor er geen ruimte is voor andere instellingen.

Kleinere archiefinstellingen in de focusgroepen noemen hierbij dat het voor hen niet mogelijk is om de kosten op te brengen om een eigen digitaliseringsstraat aan te schaffen en dat zij daardoor bij

andere instellingen aan moeten kloppen. Ook benoemen zij dat het gebruik van digitaliseringsstraten van andere instellingen vaak kosten met zich meebrengt die een kleine archiefinstelling niet kan dragen. Hierdoor komen zij niet toe aan de digitalisering die ze willen uitvoeren. Ook benoemen zij dat ze soms maar kleine volumes van een bepaald formaat analoog AV-materiaal hebben en dat een digitaliseringsstraat voor dat format dus niet financieel winstgevend zou zijn.

Kleine archiefinstellingen opperen om hier samen in op te trekken voor bijvoorbeeld een gezamenlijke aanschaf van digitaliseringsstraten, zodat kleinere archiefinstellingen samen voor een goedkopere prijs zelf de digitalisering uit kunnen voeren of een volumekorting kunnen krijgen bij het aanvragen van offertes voor het uitbesteden van digitalisering.

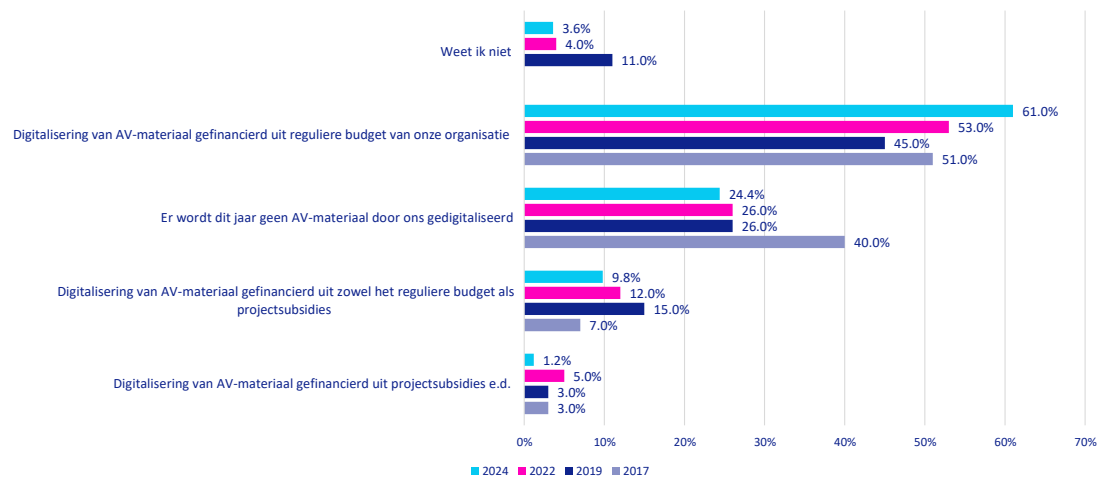
Gesprekspartners benoemen bijvoorbeeld de 'FastForward'-service die Beeld & Geluid afneemt bij het Deense bedrijf FastForward voor het digitaliseren van 16mm-film. Deze dienst stelt erfgoedinstellingen in staat om hun films relatief snel en betaalbaar te laten digitaliseren, met als doel het materiaal in ieder geval toegankelijk te maken. FastForward bouwt hiervoor standaard Steenbeck-tafels om, zodat film op verschillende snelheden kan worden gescand. Het resultaat is een zichtkopie die niet bedoeld is als vervangend archiefbestand, maar die wel grote stappen zet in toegankelijkheid.

Daarnaast heeft Beeld & Geluid onderdelen en apparatuur overgenomen van het failliete Steenbeck Nederland, zodat bestaande Steenbeck-tafels voorlopig onderhouden kunnen worden. Dit is van belang omdat veel archiefinstellingen nog afhankelijk zijn van deze tafels voor het bekijken en voorbereiden van analoog filmmateriaal.

Hoewel deze service nu beperkt is tot 16mm-film, wordt in de focusgroepen aangegeven dat er behoefte is aan vergelijkbare oplossingen voor andere formaten, zoals U-Matic-banden. Deze leveren veel problemen op bij het digitaliseren, onder andere vanwege de noodzaak om ze te 'bakken' (drogen) voordat ze afgespeeld kunnen worden. Instellingen hopen dat soortgelijke, centrale digitaliseringsdiensten ook voor U-matic en andere verouderde dragers beschikbaar komen.

5.3 Financiering van digitalisering

Hoe is de digitalisering van AV-materiaal door uw organisatie gefinancierd (2017-2024)?

Figuur 20. Bron: Enquête Panteia en KWINK Groep. N = 96 (2024)

Er is sinds 2019 een stijgende trend zichtbaar wat betreft de organisaties die digitalisering van AV-materiaal via het reguliere budget van hun organisatie financieren. Ook is zichtbaar dat elk jaar meer organisaties AV-materiaal gaan digitaliseren.

Hoe ziet u de kansen voor financiering van digitalisering van AV-materiaal in de nabije toekomst voor uw organisatie?

	Jaar	Niet kansrijk	Onvoldoende kansrijk	Matig kansrijk	Voldoende kansrijk	Zeer kansrijk	Weet ik niet
Projectsubsidies overheid	2024	24%	9%	29%	15%	1%	23%
	2022	21%	8%	28%	19%	3%	21%
Projectsubsidies andere subsidënten	2024	21%	9%	25%	19%	0%	26%
	2022	21%	17%	24%	15%	1%	22%
Uit eigen budget	2024	3%	8%	18%	26%	36%	10%
	2022	4%	0%	22%	34%	34%	7%
Via een verdienmodel gebaseerd op de beschikbaarstelling van het AV-materiaal	2024	65%	11%	5%	3%	1%	15%
	2022	60%	18%	4%	4%	1%	13%
Via een verdienmodel gebaseerd op crowdsourcing en sponsoring	2024	66%	13%	5%	0%	0%	16%
	2022	58%	14%	11%	4%	0%	13%
Giften e.d.	2024	53%	11%	15%	3%	0%	19%
	2022	47%	14%	14%	8%	1%	15%

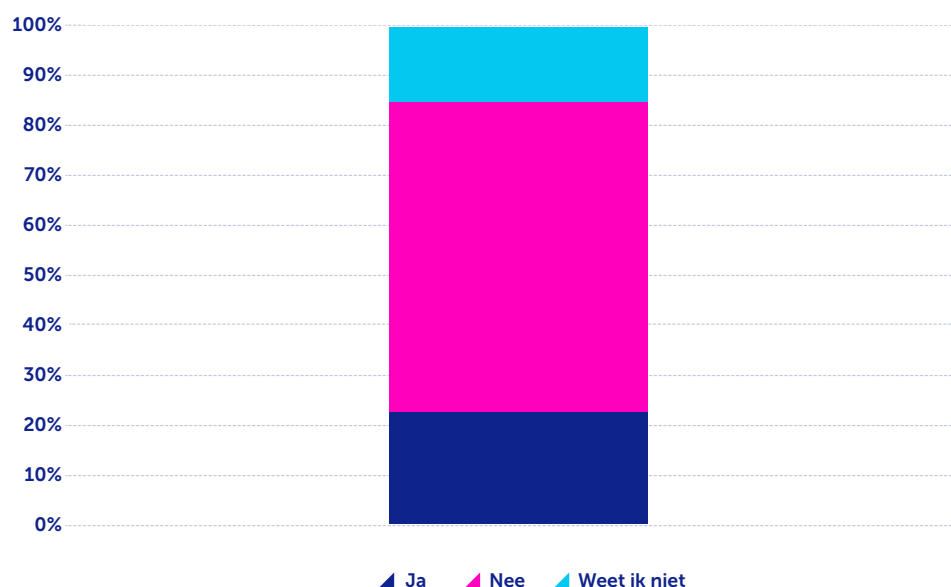
Tabel 2. Bron: Enquête Panteia en KWINK Groep. N = 96 (2024)

Meer instellingen zien giften en crowdsourcing niet als een goede kans voor de financiering van digitalisering dan in 2022. Verder is zichtbaar dat iets meer instellingen positief kijken naar de mogelijkheden van een verdienmodel gebaseerd op de beschikbaarstelling van hun AV-materiaal aan andere organisaties of personen. Opmerkelijk is dat een groot gedeelte van de instellingen aangeeft niet bekend te zijn met mogelijke projectsubsidies van de overheid, terwijl ook ongeveer 45% van de respondenten aangeeft dat deze manier van financiering matig tot zeer kansrijk inschatten.

6. GEBRUIK VAN AI

In dit hoofdstuk onderzoeken we in hoeverre instellingen gebruikmaken van AI in relatie tot hun audiovisuele collecties. We kijken naar beleid rondom AI, de inzet ervan bij metadatering en verwerking, en de bekendheid met toepassingen, zoals Large Language Models (LLM's). Ook wordt stilgestaan bij de technologische en organisatorische randvoorwaarden, zoals kennisniveaus en ethische overwegingen. De resultaten laten zien dat de toepassing van AI bij veel instellingen nog in de kinderschoenen staat, maar dat er ook voorzichtig geëxperimenteerd wordt.

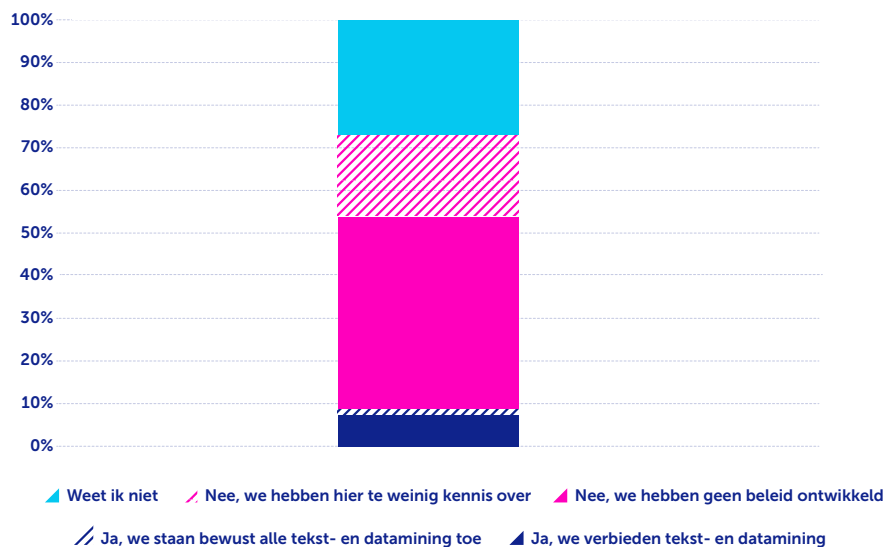
Heeft uw organisatie een beleid voor het werken met AI? (2024)

Figuur 21. Bron: Enquête Panteia. N = 92

Verreweg de meeste instellingen hebben nog geen beleid wat betreft het werken met AI-oplossingen.

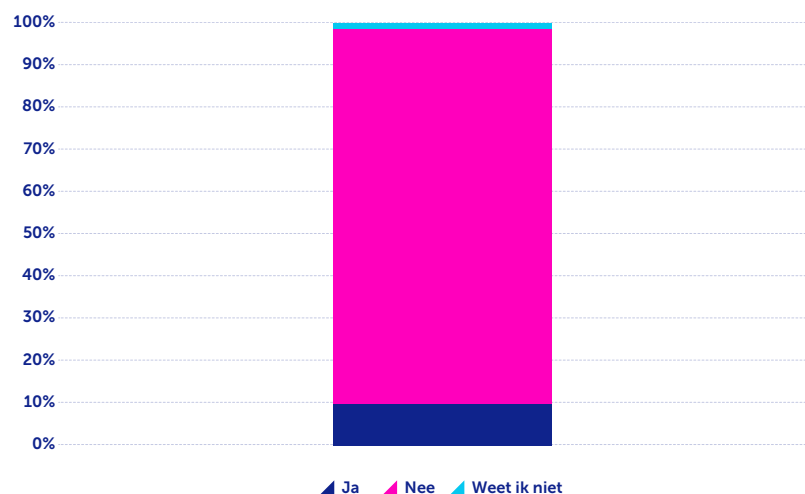
Large Language Models, zoals ChatGPT en Gemini, maken gebruik van erfgoeddata om hun systemen te trainen. Is er beleid bij jullie organisatie ontwikkeld ten aanzien van deze tekst- en datamining? (2024)

Figuur 22. Bron: Enquête Panteia. N = 92

Zoals in de vorige vraag al naar voren kwam hebben veel van de bedrijven nog geen beleid op het gebruik van Large Language Models (LLM's), ook weten veel respondenten niet wat het zijn. Van de kleine minderheid die wel beleid ontwikkeld heeft, verbiedt het grootste gedeelte het gebruik van LLM's. Er wordt hierbij benoemd dat het bij overheidsinstellingen per definitie verboden is om gebruik te maken van LLM's. Particuliere instellingen hebben niet automatisch dezelfde verplichting.

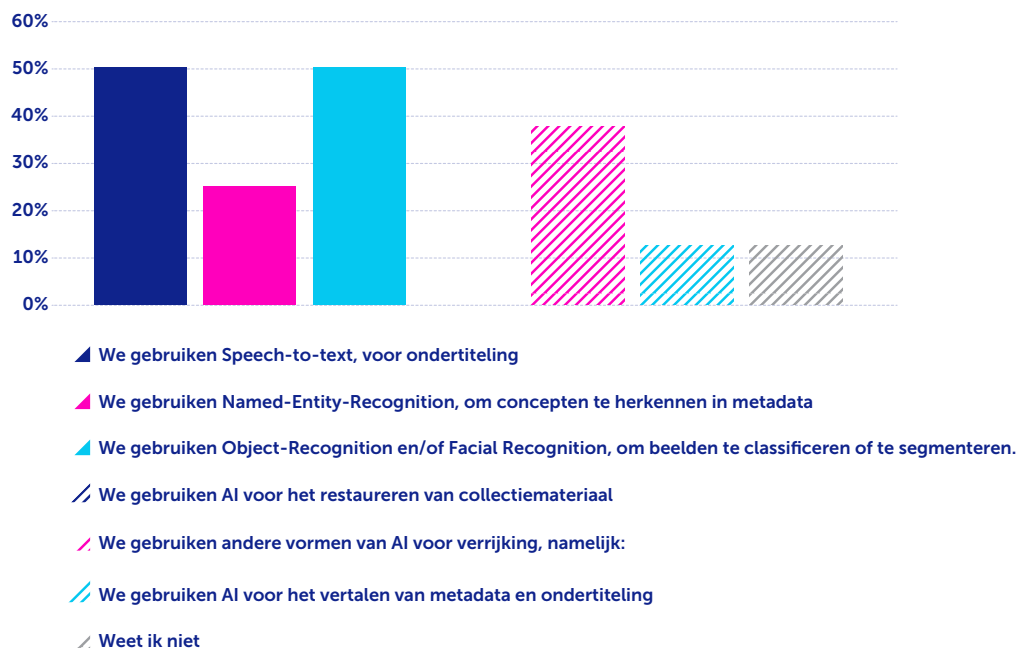
Maakt uw organisatie gebruik van AI voor de metadatering en verwerking van de AV-collectie? (2024)

Figuur 23. Bron: Enquête Panteia. N = 92

Wederom maakt verreweg het grootste gedeelte van de organisaties geen gebruik van AI voor metadatering en verwerking van de AV-collectie.

Op welke manier gebruikt u AI voor de metadatering en verwerking van de collectie? (2024)

Figuur 24. Bron: Enquête Panteia. N = 8

Van de organisaties die wel gebruik maken van AI (in totaal 8), zegt de helft AI te gebruiken voor speech-to-text voor het ondertitelen van AV-materiaal, ook gebruikt de helft het voor object recognition van onderdelen op het bewegende beeld. Eén organisatie zet AI ook in voor het metadateren en ondertitelen van audiovisuele fragmenten.

7. BORN DIGITAL AV-MATERIAAL

In dit hoofdstuk worden de trends en ontwikkelingen rond *born digital* AV-materiaal behandeld. Paragraaf 7.1 gaat in op de verwerving en het beheer van dit type materiaal. In paragraaf 7.2 wordt het beleid rondom de instroom van *born digital* AV-materiaal besproken. Het hoofdstuk begint met een toelichting op de kenmerken en context van *born digital* AV-materiaal.

7.1 Verwerving en beheer van *born digital* AV-materiaal

In deze paragraaf staan de verwerving en het beheer van *born digital* AV-materiaal centraal: materiaal dat vanaf het begin digitaal is geproduceerd en nooit een analoge vorm heeft gekend. Dit vormt een groeiend onderdeel van het AV-erfgoed, maar de omgang ermee blijkt in de praktijk divers en soms nog ongestructureerd.

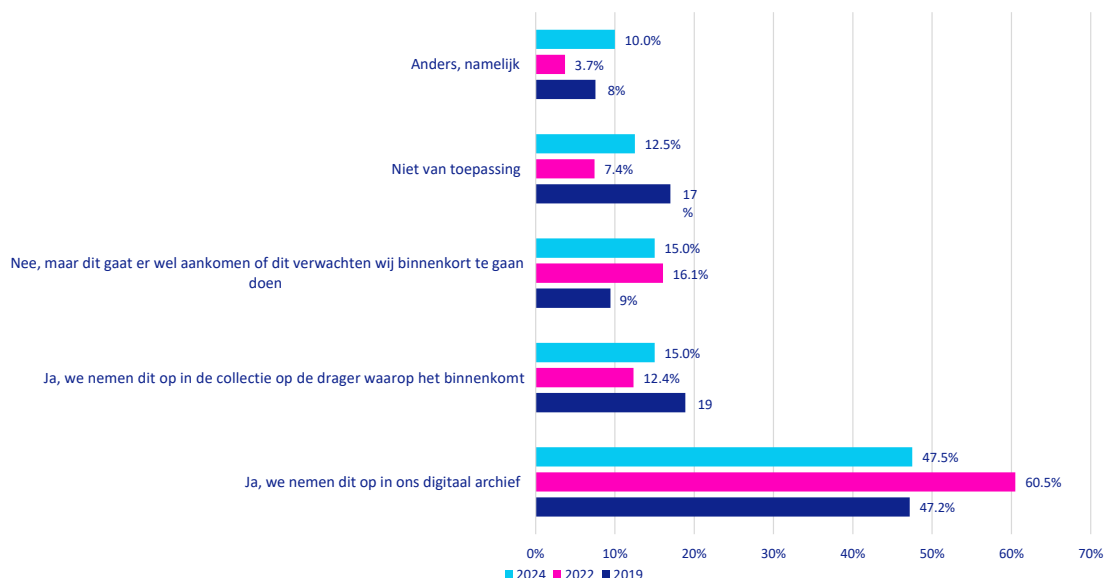
Uit de monitor blijkt dat een groot deel van de instellingen inmiddels *born digital* materiaal opneemt in de collectie, al verschilt de mate waarin sterk. Omroepen produceren bijna geheel *born digital* en archiveren ook bijna al hun *born digital* AV-materiaal, vaak ook in een eigen digitaal archief. Archiefinstellingen en musea zijn selectiever: zij hanteren vaak inhoudelijke of technische criteria, zoals relevantie voor de collectie, het aangeleverde bestandsformaat (bijv. MP4 of MOV), of de mate van professionaliteit van het materiaal.

Hoewel *born digital* materiaal vaker wordt opgenomen dan in eerdere jaren, is het beleid hierover nog wisselend. Slechts een minderheid van de instellingen heeft duidelijke standaarden opgesteld voor de instroom. Veel instellingen geven aan hieraan te willen werken, maar kampen met een gebrek aan capaciteit, technische expertise of geschikte infrastructuur. Dit leidt ertoe dat materiaal wel bewaard wordt, maar niet altijd duurzaam, vindbaar of doorzoekbaar.

Een andere uitdaging is de afbakening tussen collectie en werkarchief: veel instellingen beschikken

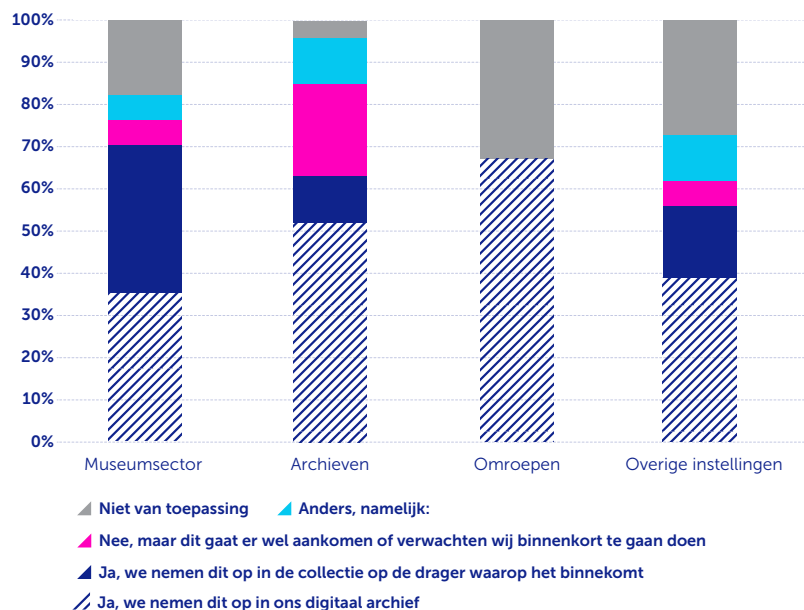
over digitaal geproduceerd materiaal (zoals interviews of registraties van projecten) dat bewaard wordt, maar dit maakt formeel (nog) geen deel uit van de collectie. De status van dit materiaal is vaak onduidelijk, wat ook gevolgen heeft voor beschikbaarstelling en ontsluiting.

Neemt u momenteel *born digital* AV-materiaal in uw collectie op? (2019-2024)

Figuur 25. Bron: Enquête Panteia en KWINK Groep. N = 96

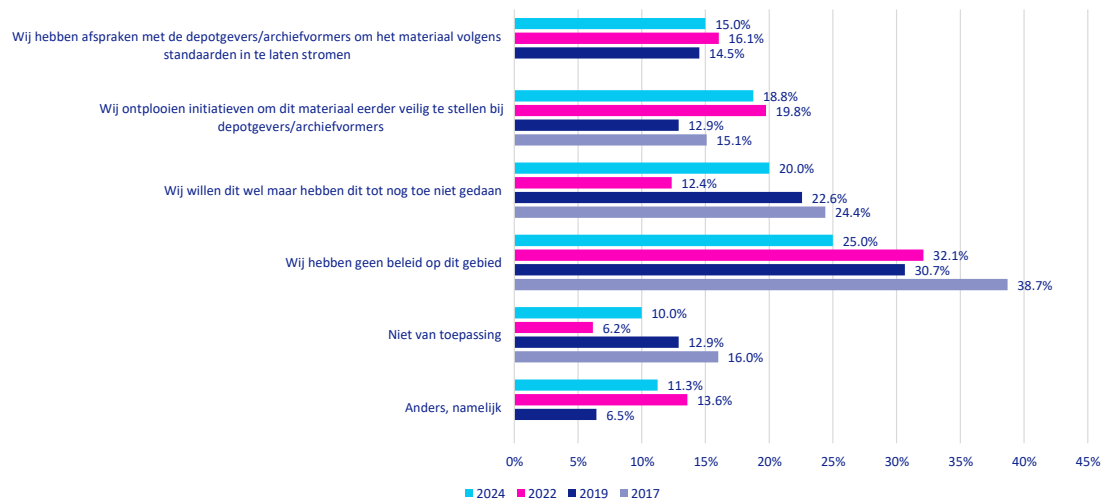
De hoeveelheid *born digital* AV-materiaal dat opgenomen wordt in de collecties van de organisaties blijft ongeveer gelijk door de jaren heen. In de focusgroepen en interviews werd hierbij benoemd dat *born digital* materiaal vaak door betrokken vrijwilligers aangeleverd wordt en dat veel organisaties nog geen standaardisatie hebben van de formaten waarop het materiaal aangeleverd moet worden. Ook is het voor organisaties veel werk om te zoeken of het materiaal wel aan de kwaliteitseisen voldoet en of het materiaal relevant is voor de collectie. Dit speelt vooral bij archiefinstellingen een grote rol. Ook bij museale collecties kost het veel tijd om te beoordelen of het van waarde is om vrijwillig aangeboden *born digital* materiaal op te nemen in de museale collectie. Hiervoor moet eerst besproken worden of het *born digital* AV-materiaal waarde heeft voor de collectie voordat gekeken wordt naar kwaliteitseisen voor de aanlevering.

Opname *born digital* AV-materiaal (2024)

Figuur 26. Bron: Enquête Panteia. N = 96

De enquêteresultaten laten zien dat omroepen het grootste gedeelte *born digital* materiaal opneemt in hun digitaal archief. Bij archiefinstellingen is dit percentage lager en benoemen ook meer organisaties dat zij niet alleen *born digital* materiaal aannemen. Ook de museumcollecties zijn hierin kieskeuriger.

Afspraken over standaarden voor instroom *born digital* AV-materiaal (2017-2024)

Figuur 27. Bron: Enquête Panteia en KWINK Groep. N = 96

7.3 Beleid omtrent de instroom van *born digital* audiovisueel materiaal

De grafiek laat zien hoe organisaties tussen 2019 en 2024 omgaan met het veiligstellen van *born digital* materiaal bij depotgevers of archiefvormers. In deze periode is er een lichte vooruitgang zichtbaar in de ontwikkeling van beleid en initiatieven op dit gebied. Het percentage organisaties zonder beleid is gedaald van 31% in 2019 naar 25% in 2024, terwijl het aandeel dat actief initiatieven ontplooit of afspraken maakt, enigszins is toegenomen of stabiel blijft. Tegelijkertijd blijft een aanzienlijke groep aangeven dat ze wel afspraken wil maken over de instroom van *born digital* materiaal maar hier nog geen tijd voor heeft gehad, met een lichte toename in 2024 na een eerdere daling. Ook is het aandeel dat deze vraag als 'niet van toepassing' beschouwt, iets gestegen ten opzichte van 2022. Over het geheel genomen suggereert de grafiek een langzame maar gestage verschuiving richting meer beleidsmatige en proactieve benaderingen, al is er nog ruimte voor verbetering.

8. CONCLUSIES

De vijfde editie van de TrendMonitor laat zien dat de aandacht voor de archivering van AV-materiaal in Nederland blijft groeien, maar dat de processen voor digitalisering en archivering nog in ontwikkeling zijn. Er zijn nog geen standaardprocessen voor de archiveringsmethode, het type dragers dat als eerst aangepakt moet worden en de formatkeuze voor digitale opslag. Veel organisaties zijn hier volop mee bezig; er is hierin ook grote verscheidenheid te zien; sommige organisaties hebben een duidelijk proces, een werkende digitaliseringsstraat en beleid omtrent formattering en dragertype. In de focusgroepen werd ook benoemd dat kennisdeling over de best practices zeer welkom is.

Meer instellingen beginnen het belang van het (digitaal) archiveren van AV-materiaal belangrijker te vinden: meer instellingen nemen actief AV-materiaal op in hun collectie, er worden nieuwe functies gecreëerd voor audiovisuele archiveren en de digitale infrastructuur van instellingen wordt langzamerhand verder uitgebreid. Tegelijkertijd blijft de capaciteit en het budget beperkt; de meeste organisaties hebben maximaal 1 FTE beschikbaar voor audiovisuele taken en slechts een minderheid beschikt over een digitaliseringsstraat. Deze digitaliseringsstraten zijn ook vaak alleen bruikbaar voor bepaalde formaten en zijn niet altijd geschikt en/of beschikbaar om te delen met andere instellingen.

De digitalisering van AV-materiaal laat verschillende signalen zien. Enerzijds is de digitaliseringsgraad bij veel instellingen toegenomen en zijn digitaliseringsstraten vaker geschikt voor het materiaal dat nog verwerkt moet worden. Anderzijds is een groot deel van het AV-materiaal niet gedigitaliseerd en blijft de beschikbaarheid van middelen, kennis en techniek een knelpunt. Het financiële beeld is hierbij stabiel: de meeste instellingen financieren digitalisering en beheer uit het reguliere budget, en slechts een kleine minderheid ziet kansen in verdienmodellen of projectsubsidies.

Bij het omgaan met *born digital* materiaal is er sprake van grote verschillen tussen instellingen. Sommige nemen actief uiteenlopende digitale mediavormen op, terwijl andere nog nauwelijks beleid of technische middelen hebben om met *born digital* AV om te gaan. De toepassing van nieuwe technologieën zoals AI bevindt zich nog in een zeer vroeg stadium. Slechts enkele instellingen zetten AI in voor metadatering of spraakherkenning, en bij de meeste ontbreekt expliciet beleid op

dit gebied. Het kennisniveau over AI is bovendien laag, en beleid over het gebruik van LLM's (zoals ChatGPT) is vaak niet aanwezig of onduidelijk. Hier wordt door de focusgroepen ook genoemd dat recente congressen van Beeld & Geluid en AVA_Net over onderwerpen, zoals het gebruik van AI, zeer gewaardeerd wordt.

De kennisdeling vanuit Beeld & Geluid, AVA_Net, NDE, DEN en andere aanverwante organisaties wordt meer gewaardeerd dan voorgaande jaren, vooral op het gebied van metadatering en digitalisering. Toch blijven er substantiële kennisbehoeften bestaan, met name rondom duurzame opslag, selectiekaders voor AV-materiaal en het opnemen van *born digital* AV-materiaal. De bekendheid met regelingen, zoals het Out of Commerce-convenant verschilt per sector; archiefinstellingen zijn hierin duidelijk verder dan musea en omroepen.

Kortom, de TrendMonitor 2024 schetst een beeld van een sector die groeit in bewustzijn en organisatie rondom audiovisueel erfgoed, maar waar structurele belemmeringen – zoals beperkte capaciteit, fragmentatie in beleid en infrastructuur, en een terughoudend gebruik van technologische innovaties – verdere ontwikkeling in de weg staan. Verdere investering in kennis, samenwerking en centrale ondersteuning is essentieel om deze collecties toekomstbestendig te maken.

COLOFON

Dit is een uitgave van het Nederlands Instituut voor Beeld & Geluid,
Hilversum, mei 2025

Auteurs:

Aram Klijn, Gratiella Schippers, Maarten Zeinstra (IP Squared)

Vormgeving: Thijs Horseling

Postbus 1060, 1200 BB Hilversum
www.beeldengeluid.nl

Deze uitgave wordt beschikbaar gesteld onder de Creative Commons-licentie Naamsvermelding-GelijkDelen 4.0 Internationaal (CC BY-SA 4.0). Zie <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.nl> voor meer informatie.